

DREPTURILE REALE PRINCIPALE

**Curs destinat studenților de la specializările
Ordine și siguranță publică
și
Administrație publică**

IOAN Mara – capitolele I, II, III (secțiunile 4, 5 și 8), IV, V (subsecțiunea 2.3.) și VI, temele și testele de autoevaluare;

IORGA Ion – capitolele III (secțiunile 1-7), IV și V (secțiunile 1, 3 și 4 și subsecțiunile 2.1 și 2.2.), temele și testele de autoevaluare;

BĂBEANU-MĂCĂRESCU Ana-Maria-Adriana – capitolul III (secțiunea 9).

**Mara IOAN
Ion IORGA
Ana-Maria-Adriana BĂBEANU-MĂCĂRESCU**

DREPTURILE REALE PRINCIPALE

**Curs destinat studenților de la specializările
Ordine și siguranță publică
și
Administrație publică**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București**

Colecția ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ADMINISTRATIVE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IOAN, MARA

Drepturile reale principale : curs destinat studenților de la specializările Ordine și siguranță publică și Administrație publică /
Mara Ioan, Ion Iorga, Ana-Maria-Adriana Băbeanu-Măcărescu. - București :
Editura Universitară, 2018

Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0850-1

I. Iorga, Ion
II. Băbeanu-Măcărescu, Ana-Maria-Adriana

34

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062808501

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2018
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021.315.32.47
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021.315.32.47 / 07217 CARTE / 0745.200.357
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Capitolul I. Patrimoniul.....	9
§ 1. Noțiunea și structura patrimoniului	9
§ 2. Caracterele juridice ale patrimoniului.....	14
2.1. Patrimoniul este o universalitate juridică.....	14
2.2. Orice persoană are un patrimoniu	16
2.3. Patrimoniul este unic.....	17
2.4. Divizibilitatea patrimoniului.....	19
2.5. Inalienabilitatea patrimoniului prin acte între persoane în ființă.....	24
§ 3. Funcțiile patrimoniului	25
3.1. Patrimoniul - garanția generală a creditorilor	25
3.2. Subrogația reală universală și cu titlu universal.....	29
3.3. Transmisiunea universală și cu titlu universal	32
§ 4. Conținutul patrimoniului	33
4.1. Drepturile reale și drepturile de creanță.....	33
4.2. Drepturile de creație intelectuală de natură patrimonială	37
4.3. Obligațiile reale.....	37
§ 5. Teme de autoevaluare.....	42
§ 6. Teste de autoevaluare	42
Capitolul II. Posesia.....	50
§ 1. Noțiunea, elementele și dovada posesiei.....	50
§ 2. Dobândirea și pierderea posesiei	54
§ 3. Viciile posesiei	61
3.1. Discontinuitatea	62
3.2. Violența	63
3.3. Clandestinitatea.....	64
§ 4. Efectele posesiei.....	64
4.1. Posesia creează în favoarea posesorului o prezumție de existență a dreptului real care se exercită.....	66
4.2. Acțiunile posesorii	67

4.3. Posesorul de bună-credință dobândește fructele bunului posedat	75
§ 5. Teme de autoevaluare	78
§ 6. Teste de autoevaluare	78
Capitolul III. Dreptul de proprietate privată	87
§ 1. Precizări prealabile	87
§ 2. Reglementare și noțiuni	88
§ 3. Caractere juridice ale dreptului de proprietate privată.....	90
3.1. Caracterul absolut	90
3.2. Caracterul exclusiv	91
3.3. Caracterul perpetuu.....	92
§ 4. Conținutul dreptului de proprietate privată	93
4.1. Atributul posesiei	93
4.2. Atributul folosinței.....	95
4.3. Atributul dispoziției	96
§ 5. Obiectul și subiectele dreptului de proprietate privată	97
§ 6. Exercițarea dreptului de proprietate privată.....	101
§ 7. Stingerea dreptului de proprietate privată.....	102
§ 8. Modalitățile dreptului de proprietate	103
8.1. Noțiunea de modalitate a dreptului de proprietate	103
8.2. Proprietatea rezolubilă	105
8.3. Proprietatea anulabilă.....	110
8.4. Proprietatea comună.....	110
§ 9. Dezmembrămintele dreptului de proprietate	118
9.1. Considerații generale.....	118
9.2. Superficia	120
9.3. Uzufuctul	124
9.4. Uzul și abitația	128
9.4. Servituțiile.....	128
§ 10. Teme de autoevaluare.....	132
§ 11. Teste de autoevaluare	133
Capitolul IV. Dreptul de proprietate publică.....	139
§ 1. Reglementare și noțiuni	139
§ 2. Caracterele juridice ale dreptului de proprietate publică..	140

§ 3. Obiectul și subiectele dreptului de proprietate publică.....	142
§ 4. Dobândirea dreptului de proprietate publică	144
§ 5. Exercițarea dreptului de proprietate publică. Limite. Drepturile reale corespunzătoare proprietății publice.....	148
5.1. Dreptul de administrare.....	149
5.2. Dreptul de concesiune al bunurilor proprietate publică.....	150
5.3. Dreptul de folosință cu titlu gratuit.....	153
§ 6. Stingerea dreptului de proprietate publică.....	155
§ 7. Teme de autoevaluare	155
§ 8. Teste de autoevaluare	156

Capitolul V. Dobândirea drepturilor reale principale 162

§ 1. Noțiune și reglementare.....	162
§ 2. Uzucapiunea	163
2.1. Considerații generale privind uzucapiunea.....	163
2.2. Uzucapiunea potrivit Codului civil din 1864.....	166
2.3. Uzucapiunea în reglementarea actualului Cod civil..	173
§ 3. Accesiunea.....	197
3.1. Noțiunea și felurile accesiei.....	197
3.2. Accesiunea imobiliară naturală.....	198
3.3. Accesiunea imobiliară artificială	202
3.4. Accesiunea mobilă.....	211
§ 4. Hotărârea judecătorească, tradițiunea și ocupațiunea	212
4.1. Hotărârea judecătorească	212
4.2. Tradițiunea.....	213
4.3. Ocupațiunea.....	213
§ 5. Teme de autoevaluare	214
§ 6. Teste de autoevaluare	215

Capitolul VI. Apărarea drepturilor reale principale 219

§ 1. Noțiunea de apărare a dreptului de proprietate privată și a altor drepturi reale principale. Mijloace de realizare.....	219
1.1. Garantarea și ocrotirea dreptului de proprietate privată	219
1.2. Mijloace de realizare.....	220

§ 2. Acțiunea în revendicare.....	221
2.1. Noțiune și caractere juridice	221
2.2. Acțiunea în revendicare imobiliară.....	224
2.3. Acțiunea în revendicare mobilă.....	231
2.4. Efectele admiterii acțiunii în revendicare	239
§ 3. Alte acțiuni reale existente în dreptul civil român.....	243
3.1. Acțiunea confesorie	243
3.2. Acțiunea negatorie	243
3.3. Acțiunea în grănițuire.....	245
§ 4. Apărarea dreptului de proprietate publică și a drepturilor reale principale întemeiate pe aceasta.....	247
§ 5. Teme de autoevaluare.....	250
§ 6. Teste de autoevaluare	250

CAPITOLUL I. PATRIMONIUL

§ 1. Noțiunea și structura patrimoniului¹

Termenul patrimoniu provine din *patrimonium* (lat., derivat din *pater familias* care era proprietarul întregii averi familiale) care desemna bunurile unei familii, bunuri moștenite de la tată sau de la părinți. Sinonim era *pecunia*, care, inițial, avea semnificația de animale aparținând familiei, iar ulterior s-a extins asupra *monedei* ca instrument de schimb al bunurilor și mijloc comun de măsură a valorilor. Ca urmare a apariției monedei, noțiunea de patrimoniu² a primit contur, acesta cuprinzând toate bunurile, apreciate ca valoare contabilă, adică reprezentând o sumă de bani³.

În legislația noastră se folosesc termeni care evocă ideea de ansamblu de bunuri cum sunt: patrimoniu, fond⁴ sau domeniu⁵, având însă accepțiuni diferite de cea analizată în prezentul capitol. De exemplu: art.1 alin.(2) din Legea nr.182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil⁶; art.8 alin.(1) din Legea nr.311/2003 a muzeelor și a colecțiilor publice⁷; art.2 din Legea

¹ V. Stoica, *Câteva considerații care privesc elementele definiției ale patrimoniului*, în RDC nr.4/2012, p.14-19; V. Stoica, *Noțiunea juridică de patrimoniu*, în PR, Culegere de studii – Supliment la nr. 1/2003, p.177-221.

² E. Molcuț, D. Oancea, *Drept roman*, Ed. Șansa SRL, București, 1995, p.107-108; Vl. Hanga, *Drept privat roman*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 1996, p.162.

³ O. Ungureanu, C. Munteanu, *Tratat de drept civil. Bunurile. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p.1.

⁴ Pentru analiza fondului de comerț și delimitarea de patrimoniu a se vedea, spre exemplu, Șt. Mihăilă, A.D. Dumitrescu, *Drept comercial român*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p.27.

⁵ C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 1-3.

⁶ Republicată în M. Of. nr. 259 din 9 aprilie 2014, modificată. „Patrimoniul cultural național cuprinde ansamblul bunurilor identificate ca atare, indiferent de regimul de proprietate asupra acestora, care reprezintă o măturie și o expresie a valorilor, credințelor, cunoștințelor și tradițiilor aflate în continuă evoluție; cuprinde toate elementele rezultate din interacțiunea, de-a lungul timpului, între factorii umani și cei naturali.”

⁷ Republicată în M. Of. nr. 207 din 24 martie 2014. „Patrimoniul muzeal este alcătuit din totalitatea bunurilor, a drepturilor și obligațiilor cu caracter patrimonial

nr.6/2008 privind regimul juridic al patrimoniului tehnic și industrial⁸; art.2 alin.(1) lit.b) din Ordonanța Guvernului nr.43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național⁹; art.1 din Legea nr.18/1991 a fondului funciar¹⁰; art.4 alin.(1) din Legea nr.18/1991 a fondului funciar¹¹; art.1 alin.(1) din Legea nr.46/2008, Codul silvic¹².

Până la intrarea în vigoare a Codului civil¹³ care definește¹⁴

ale muzeului sau, după caz, ale colecțiilor publice, asupra unor bunuri aflate în proprietate publică și/sau privată.”

⁸ Publicată în M. Of. nr. 24 din 11 ianuarie 2008. „Prin patrimoniu tehnic și industrial se înțelege totalitatea bunurilor mobile, imobile și a unor ansambluri ale acestora, reprezentând măturii semnificative ale activităților tehnice și de producție care au stat la baza evoluțiilor socioeconomice ale societății umane, de la primele manifestări preindustriale și până în prezent.”

⁹ Republicată în M. Of. nr. 951 din 24 noiembrie 2006, modificată. „patrimoniul arheologic reprezintă ansamblul bunurilor arheologice care este format din: 1. siturile arheologice înscrise în Repertoriul arheologic național, cu excepția celor distruse ori dispărute, și siturile clasate în Lista monumentelor istorice, situate suprateran, subteran sau subacvatic, ce cuprind vestigii arheologice: așezări, necropole, structuri, construcții, grupuri de clădiri, precum și terenurile cu potențial arheologic reperat, definite conform legii; 2. bunurile mobile, obiectele sau urmele manifestărilor umane, împreună cu terenul în care acestea au fost descoperite;”

¹⁰ Republicată în M. Of. nr. 1 din 5 ianuarie 1998, modificată. „Terenurile de orice fel, indiferent de destinație, de titlul pe baza căruia sunt deținute sau de domeniul public ori privat din care fac parte, constituie fondul funciar al României.”

¹¹ „Terenurile pot face obiectul dreptului de proprietate privată sau al altor drepturi reale, având ca titulari persoane fizice sau juridice, ori pot aparține domeniului public sau domeniului privat.”

¹² Republicată în M. Of. nr. 611 din 12 august 2015, modificată. „Totalitatea pădurilor, a terenurilor destinate împăduririi, a celor care servesc nevoilor de cultură, producție sau administrație silvică, a iazurilor, a albiilor pâraielor, a altor terenuri cu destinație forestieră, inclusiv cele neproductive, cuprinse în amenajamente silvice la data de 1 ianuarie 1990, inclusiv cu modificările de suprafață, conform operațiunilor de intrări-ieșiri efectuate în condițiile legii, constituie, indiferent de forma de proprietate, fondul forestier național”.

¹³ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011, completată și modificată.

¹⁴ A vedea, în același sens, V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ediția a II-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 5; D. Cigan, M.E. Eftimie, în *Noul Cod civil. Comentarii, doctrină, jurisprudență*, vol. I, Art.1-952, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 60-61; G. Boroi, C.Al. Anghelescu, B. Nazat, *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 1.

patrimoniul în art.31 alin.(1), în legislația civilă română, inclusiv în Codul civil de la 1864¹⁵, existau doar referiri, implicite sau explicite, la această opțiune¹⁶.

Datorită acestei omisiuni a legiuitorului au fost formulate definiții ale patrimoniului de către doctrină. Într-o primă definiție¹⁷ patrimoniul reprezintă expresia contabilă a tuturor puterilor economice aparținând unui subiect de drept. Într-o altă definiție a patrimoniului acesta este înfățișat ca o universalitate a raporturilor de drept, care au același subiect activ și pasiv, în măsura în care aceste raporturi sunt evaluabile în bani prin efectul lor final, distincte fiind de bunurile la care se referă¹⁸.

Într-o altă opinie¹⁹, patrimoniul a fost definit ca totalitatea drepturilor și obligațiilor având valoare economică, a bunurilor la care se referă aceste drepturi, aparținând unei persoane, ale cărei

Pentru opinia potrivit căreia Codul civil nu definește, în art.31, patrimoniul, ci doar determină conținutul acestuia, a se vedea C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 6.

¹⁵ Abrogat.

¹⁶ C. Bîrsan, *op. cit.*, p.4.

O referire implicită se regăsea în art.1718 C.civ.1864 care reglementa gajul general al creditorilor chirografari. Chiar dacă nu folosea noțiunea de patrimoniu, această normă se referea la totalitatea bunurilor - corporale și incorporale – ale unei persoane și la îndatoririle acesteia.

Noțiunea de patrimoniu era folosită în mod explicit, de exemplu, în: art.781 C.civ.1864: „Ei (*s.n.* – creditorii defunctului) pot cere, în orice caz și în contra oricărui creditor, separația patrimoniului defunctului de acela al eredelui.”; art.784 C.civ.1864: „Creditorii eredelui nu pot cere separația patrimoniilor în contra creditorilor succesiunii.”; art.1743 alin.(1) C.civ.1864: „Creditorii și legatarii, care cer separația patrimoniului defunctului, conservă privilegiul lor asupra imobilelor succesiunii în fața creditorilor erezilor sau reprezentanților defunctului, prin inscripția acestui privilegiu, în termen de șase luni de la data deschiderii succesiunii.”

¹⁷ G. Luțescu, *Teoria generală a drepturilor reale*, Editura de Stat, București, 1947, p.21.

¹⁸ I. Miclescu, *Curs de drept civil. Restitutio*, Ed. All Beck, București, 2000, p.216.

¹⁹ G. Luțescu, *op. cit.*, p.20; Tr. Ionașcu, S. Brădeanu, *Drepturile reale principale în RSR*, Ed. Academiei, București, 1978, p.13; C. Stătescu, C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1988, p.5; C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român, Restitutio*, vol. I, Ed. All Beck, București, 1996, p.521 (Ed. Națională S. Ciomei, București, 1928); L. Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, Ed. Lumina Lex, București, 1996, p.7.

nevoi sau sarcini este destinat să le satisfacă. Cu privire la această din urmă definiție, s-a arătat că menționarea în definiția patrimoniului a bunurilor ce fac obiectul drepturilor patrimoniale nu este nici necesară și nici indicată, deoarece drepturile patrimoniale sunt considerate bunuri, iar aceste drepturi și obligații se referă la bunuri corporale sau incorporale²⁰; „patrimoniul este o realitate intelectuală, iar elementele sale sunt tot intelectuale, includerea bunurilor alături de drepturile patrimoniale al căror obiect îl fac dublând valoarea economică, denaturând raportul activ-pasiv iar exercitarea mai multor drepturi asupra aceluiași bun, aflate în patrimoniul diferite, ar duce la ideea că același bun ar putea fi contabilizat în fiecare dintre aceste patrimonii”²¹.

Astfel, patrimoniul cuprinde doar drepturile și obligațiile ce au conținut economic (valoare economică²²) ca bunuri corporale, deoarece patrimoniul este o noțiune juridică, o realitate intelectuală și, drept urmare, el poate fi format tot din elemente intelectuale, nu din bunurile materiale corporale²³. Această opinie a fost preluată în Codul civil care, în art.31 alin.(1), dispune că „Orice persoană fizică sau persoană juridică este titulară a unui patrimoniu care include toate drepturile și datoriile ce pot fi evaluate în bani și aparțin acesteia”²⁴.

În concluzie, patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor, cu valoare economică, ce aparțin unui subiect de drept²⁵. Acesta cuprinde drepturile și obligațiile ce au conținut economic, ale unui subiect de drept, drepturi și obligații pecuniare, ce pot fi

²⁰ I. Lulă, *Unele probleme privind noțiunea de patrimoniu*, în *Dreptul* nr. 1/1998, p.14; V. Stoica, *op. cit.*, în PR, supliment la nr. 1/2003, p.185; O Ungureanu, C. Munteanu, *Drept civil. Drepturi reale*, Ed. Rosetti, București, 2005, p.17-18; C. Bîrsan, *op. cit.*, p.6-7.

²¹ V. Stoica, *Drept civil. Drepturi reale principale ... op. cit.*, p.8.

²² C. Bîrsan, *op. cit.*, p.3.

²³ V. Stoica, *op. cit.*, p.8.

²⁴ Noțiunea de patrimoniu este întâlnită și în alte texte ale Codului civil, cum ar fi: art.122 alin.(2), art.187, art.196, art.214 alin.(1), art.787, art.792, art.1114 alin.(2), art.1624 și art.1920.

²⁵ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, p.522; C. Bîrsan, *op. cit.*, p.6; V. Stoica, *op. cit.*, p.19; G. Boroi, C.Al. Anghelescu, B. Nazat, *op. cit.*, p.1.

exprimate în bani²⁶ și care alcătuiesc, prin pierderea identității²⁷, elementele patrimoniului – activul și pasivul²⁸.

Activul patrimonial cuprinde toate drepturile subiective ale titularului patrimoniului ce au valoare economică: drepturile reale și drepturile de creanță (inclusiv drepturile care privesc latura patrimonială a creației intelectuale).

Pasivul patrimonial cuprinde obligațiile²⁹ evaluabile în bani pe care le are titularul patrimoniului, respectiv obligațiile obișnuite³⁰ (a da, a face și a nu face), obligațiile reale de a face (*propter rem*) și obligațiile opozabile și terților (*scriptae in rem*).

Drepturile personal-nepatrimoniale nu intră în cadrul patrimoniului chiar dacă încălcarea unui asemenea drept poate da naștere unui drept de creanță³¹. Cu privire la unele dintre acestea, Codul civil dispune, în art.58: „dreptul la viață, la sănătate, la integritate fizică și psihică, la demnitate, la propria imagine, la respectarea vieții private, precum și alte asemenea drepturi recunoscute de lege” nu sunt transmisibile. Alte drepturi personal-nepatrimoniale sunt enumerate de art.59 și 60 C.civ.: dreptul la nume, la domiciliu, la reședință, la stare civilă și dreptul persoanei fizice de a dispune de sine însăși. Mai mult, potrivit art.66

²⁶ V. Stoica, *op. cit.*, p.7: „Valoare pecuniară a drepturilor și obligațiilor care compun patrimoniul nu presupune că toate acestea au ca obiect sume de bani, ci doar că sunt evaluabile în bani”.

²⁷ L. Pop, *op. cit.*, p.9.

²⁸ C. Bîrsan, *op. cit.*, p.7.

²⁹ Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de editură și presă „Șansa” S.R.L., București, 1992, p.79: „Obligația civilă reprezintă îndatorirea subiectului pasiv de a avea o anumită conduită, corespunzătoare dreptului subiectiv corelativ, conduită care poate consta în a da, a face ori a nu face ceva și care la nevoie poate fi impusă prin forța coercitivă a statului”.

³⁰ Obligațiile obișnuite sunt obligațiile civile care incumbă debitorului și sunt corelative drepturilor de creanță, și, în funcție de obiectul lor, sunt: obligații de a da, obligații de a face și obligații de a nu face.

³¹ Gh. Mihai, G. Popescu, *Introducere în teoria drepturilor personalității*, Ed. Academiei Române, București, 1992, p.55-96; I. P. Filipescu, A. I. Filipescu, *Drept civil. Dreptul de proprietate și alte drepturi reale*, Ed. Actami, București, 2000, p.11.

C.civ.: „Orice acte care au ca obiect conferirea unei valori patrimoniale corpului uman, elementelor sau produselor sale sunt lovite de nulitate absolută, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege.”. Astfel, corpul uman, elementele și produsele sale nu pot, decât prin excepție, să dobândească valoare patrimonială.

De asemenea, obligațiile corelative drepturilor absolute (obligațiile negative generale, *opozabile erga omnes*) nu intră în cadrul patrimoniului. În schimb, nerespectarea unei asemenea obligații și a dreptului corelativ dă naștere unui drept (drept de creanță) și unei obligații la despăgubiri care intră în conținutul unui raport juridic obligațional.

§ 2. Caracterele juridice ale patrimoniului

2.1. Patrimoniul este o universalitate juridică

Patrimoniul cuprinde toate drepturile și obligațiile ce au valoare economică ale unui subiect de drept, fără ca acestea să fie privite individual, ci în integralitatea lor³². Astfel, patrimoniul reprezintă o unitate abstractă, o universalitate juridică (*universitas juris* sau *universum ius*), în care drepturile și obligațiile formează un tot unitar, chiar și atunci când există mase patrimoniale ce au regimuri juridice distincte. Aceste drepturi și obligații din patrimoniu sunt distincte de universalitate, consecința fiind că schimbările ce se produc în legătură cu acestea, privite individual, nu influențează existența universalității³³. De aceea, indiferent de mișcările produse în cadrul său, de valoarea activului și pasivului patrimonial la un anumit moment dat și indiferent de voința titularului, patrimoniul continuă să existe atât timp cât există titularul său.

Independența existenței patrimoniului, raportat la voința titularului dar și la elementele din conținutul său, îl diferențiază de universalitatea de fapt (*universitas facti*), care reprezintă un ansamblu de bunuri, cu o anumită destinație, ale aceleiași persoane, ansamblu ce se formează prin voința titularului sau prin lege, în baza art.541 alin.(1) C.civ. (de exemplu, cărțile dintr-o bibliotecă,

³² V. Stoica, *op. cit.*, p.9.

³³ C. Bîrsan, *op. cit.*, p.9; V. Stoica, *op. cit.*, p.9.

colecțiile de artă, turmele³⁴). În cadrul universalității de fapt nu interesează individualitatea fiecărui bun ci apartenența la gruparea respectivă de bunuri și destinația acesteia. Fiind o parte din patrimoniu, universalitatea de fapt nu are o existență autonomă și nici un pasiv propriu³⁵, iar bunurile care o alcătuiesc pot, împreună sau separat, conform alin.(2) al art.541 C. civ. să facă obiectul unor acte sau raporturi juridice distincte, înstrăinarea având ca efect diminuarea universalității de fapt³⁶. Astfel, dacă patrimoniul apare ca o universalitate juridică, ale cărei elemente sunt activul și pasivul patrimonial, strâns legate între ele, universalitatea de fapt apare ca o parte a activului patrimonial. Mai mult, dependența universalității de fapt raportat la voința titularului se manifestă și prin aceea că existența acesteia poate înceta prin voința titularului, ceea ce nu este posibil în cazul patrimoniului.

În doctrină³⁷ s-a discutat despre posibilitatea transformării unei universalități juridice, precum patrimoniul, într-o universalitate de fapt susținându-se că universalitatea de drept poate fi convertită în universalitate de fapt prin voința titularului fiind dat ca exemplu cazul testatorului care încheie un legat particular ce are ca obiect mai multe lucruri sau drepturi determinate ori chiar întreaga avere, „enumerând însă lucrurile unul câte unul sau limitând legatul la averea ce există în momentul facerii testamentului”. Achiesăm la opinia potrivit căreia nu este vorba despre o transformare a universalității de drept în universalitate de fapt, ci despre o dispariție *mortis causa* a universalității juridice³⁸.

Însă, în ipoteza acceptării succesiunii (art.1114 C.civ.) ori a plății făcută creditorilor moștenirii, care sunt preferați față de creditorii

³⁴ V. Stoica, *op. cit.*, p. 8-9.

Bunurile care formează o asemenea universalitate de fapt pot fi „chiar bunuri de gen”. A se vedea, I. Lulă, *op. cit.*, în Dreptul nr. 1/1998, p.13.

³⁵ I. Lulă, *op. cit.*, în Dreptul nr. 1/1998, p.15; I. Deleanu, *Fondul de comerț*, în Dreptul nr. 4/2001, p.90.

³⁶ C. Bîrsan, *op. cit.*, p.9.

³⁷ P. M. Cosmovici, *Drept civil. Drepturile reale. Obligațiile. Codul civil*, ed. a 3-a, Ed. Beck, București, 1998, p.16.

³⁸ I. Lulă, *op. cit.*, în Dreptul nr. 1/1998, p.17; E. Ivanov, *Patrimoniul societăților comerciale*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p.11.

personali ai moștenitorului (art.1155-1156 C.civ.), universalitatea juridică formată din drepturile și obligațiile succesoriale se va transforma automat în universalitate de fapt la data lichidării pasivului succesoral, deoarece a rămas fără latura pasivă³⁹.

2.2. Orice persoană are un patrimoniu

„Orice persoană fizică sau persoană juridică este titulară a unui patrimoniu” [art.31 alin.(1) C.civ.], pentru că orice persoană⁴⁰ are aptitudinea de a avea drepturi și obligații evaluabile în bani. Fiind legat de personalitate, existența patrimoniului fiecărei persoane este o consecință și a faptului că numai persoanele pot avea drepturi și obligații (fiind imposibilă, de altfel, existența unui patrimoniu fără titular)⁴¹. Acesta există independent de cantitatea de drepturi și obligații ale unei persoane, de raportul valoric dintre activul și pasivul patrimonial⁴². Chiar dacă, prin absurd, la un moment dat, patrimoniul ar fi golit total de drepturi și obligații, el tot există, „în și prin” elementele componente, prin drepturile și obligațiile „prezente și viitoare” ale unei anumite persoane și în legătură indisolubilă cu această persoană⁴³.

„Pentru persoanele fizice, acest caracter are valoare de axiomă, pentru că, și în cazul în care o persoană nu are avere actuală, ea are totuși un patrimoniu, în sensul că are posibilitatea de a exercita drepturi pentru a constitui un patrimoniu”⁴⁴. În cazul persoanelor juridice, patrimoniul este un element esențial al existenței acestora, fiind indispensabil îndeplinirii scopului pentru care au fost înființate⁴⁵. Astfel, potrivit art.31 alin.(1) coroborat cu 187 C.civ., orice persoană juridică are un patrimoniu propriu afectat realizării

³⁹ I. Lulă, *op. cit.*, în Dreptul nr. 1/1998, p.17.

⁴⁰ Plecând de la dispozițiile art.36 C.civ. se afirmă (G. Boroș, C.Al. Angheliescu, B. Nazat, *op. cit.*, p.3) că „patrimoniul se poate dobândi chiar înainte de nașterea persoanei fizice”.

⁴¹ V. Stoica, *op. cit.*, p.10-11.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Idem*, p.8-9.

⁴⁴ C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *op. cit.*, vol. I, p.523; C. Bîrsan, *op. cit.*, p.10.

⁴⁵ E. Ivanov, *op. cit.*, p.12.

unui anume scop. În același sens sunt și prevederile art.21 din Legea administrației publice locale nr.215/2001⁴⁶, care dispune că unitățile administrativ-teritoriale sunt persoane juridice de drept public, cu capacitate juridică deplină și patrimoniu propriu.

2.3. Patrimoniul este unic

Fiecare persoană, fizică sau juridică, „este titulară a unui patrimoniu” [art.31 alin.(1) C.civ.], indiferent de conținutul activului și pasivului patrimonial⁴⁷ și chiar dacă patrimoniul face obiectul unei „diviziuni sau unei afectțiuni” [art.31 alin.(2) C.civ.] deci este divizat în mai multe mase de drepturi și obligații sau a fost constituit un patrimoniu de afectțiune („mase patrimoniale”). În fapt, nu patrimoniul este divizat în fracțiuni, ci drepturile și obligațiile sunt grupate în mase cu regimuri juridice distincte, aceasta „neconstituind un obstacol în calea unicității patrimoniului”⁴⁸.

Unicitatea patrimoniului a fost criticată⁴⁹ în literatura de specialitate⁵⁰, sub imperiul Codului civil de la 1864, plecând de la dispozițiile art.2 lit.j)⁵¹ și ale art.20 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 44/2008 privind desfășurarea activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și

⁴⁶ Republicată în M. Of. nr. 123 din 20 februarie 2007, modificată.

⁴⁷ C. Bîrsan, *op. cit.*, p.10; V. Stoica, *op. cit.*, p.11; E. Chelaru, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p.9.

⁴⁸ V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, vol. I, Ed. C.H. Beck, București, 2004, p.60.

⁴⁹ Pentru alte critici aduse teoriei patrimoniului unic a se vedea, de exemplu, B. Diamant, *Caracterul depășit al teoriei patrimoniului unic*, în *Dreptul* nr. 1/2000, p.116.

⁵⁰ C. Lefter, O.I. Dumitru, *Reglementarea desfășurării activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale în baza Ordonanței de urgență nr. 44/2008 – între noutate și controversă*, în *RRDP* nr. 1/2009, p.112-116.

⁵¹ Textul inițial al art.2 lit.j): „patrimoniul de afectțiune – totalitatea bunurilor, drepturilor și obligațiilor persoanei fizice autorizate, titularului întreprinderii individuale sau membrilor întreprinderii familiale, afectate scopului exercitării unei activități economice, constituite ca o fracțiune distinctă a patrimoniului persoanei fizice autorizate, titularului întreprinderii individuale sau membrilor întreprinderii familiale, separată de gajul general al creditorilor personali ai acestora”.

întreprinderile familiale⁵². Se susține că interpretarea acestora nu se poate face decât în sensul că aceeași persoană are două patrimonii distincte, unul ca persoană fizică și altul afectat desfășurării unei activități economice și garantării creditorilor ale căror creanțe s-au născut în legătură cu această activitate.

Unicitatea patrimoniului se explică prin legătura sa cu personalitatea⁵³, care este unică, și prin faptul că patrimoniul, chiar unic, este divizibil. Noțiunea de „fracțiune distinctă a patrimoniului persoanei fizice autorizate, titularului întreprinderii individuale sau membrilor întreprinderii familiale” exprimă tocmai ideea de apartenență la acest patrimoniu. Separarea de garanția comună a creditorilor personali ai persoanei fizice autorizate, titularului întreprinderii individuale sau membrilor întreprinderii familiale, cel puțin teoretic, reprezintă tocmai un mijloc de protecție a creditorilor ale căror creanțe s-au născut în legătură cu activitatea economică și are rolul de a susține această activitate. Mai mult, ideea de unicitate este susținută și de faptul că persoana fizică autorizată, titularul întreprinderii individuale sau membrii întreprinderii familiale răspund, în completare, cu întreg patrimoniul⁵⁴.

Chiar dacă suntem de acord cu lipsa de utilitate practică a acestui demers legislativ⁵⁵, nu putem susține existența a două patrimonii distincte ale aceleiași persoane⁵⁶, opinie confirmată de prevederile

⁵² Publicată în M. Of. nr. 328 din 25 aprilie 2008, modificată.

⁵³ În ipoteza în care o persoană fizică deține calitatea de asociat unic al unei societăți comerciale cu răspundere limitată, ea este titulară a unui patrimoniu (distinct de cel al societății respective), în care se regăsește și dreptul asupra părților sociale din capitalul social al respectivei societăți. G. Boroș, C. Al. Angheliescu, B. Nazat, *op. cit.*, p.10.

⁵⁴ CA Pitești, s. com. și cont. adm și fisc., dec. nr. 232/2011, în www.legalis.ro.

⁵⁵ E. Lipcanu, *Actul de constituire a patrimoniului de afecțiune al comerciantului și de ocrotirea creditorilor comerciantului fraudat prin constituirea unui atare patrimoniu*, în Dreptul nr. 1/2009, p.69-75; C. Lefter, O. I. Dumitru, *op. cit.*, în RRDP nr. 1/2009, p.115-116.

⁵⁶ În sensul că patrimoniul de afecțiune reglementat de Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 44/2008 nu contravine teoriei patrimoniului unic, a se vedea E. Lipcanu, *Considerații în legătură cu O.U.G. nr. 44/2008 privind desfășurarea activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale*, în Dreptul nr. 10/2008, p.17-26. Cu toate

Codului civil actual și de forma actuală a art.2 lit. j) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 44/2008: „patrimoniul de afecțaiune - masă patrimonială în cadrul patrimoniului întreprinzătorului, reprezentând totalitatea drepturilor și obligațiilor afectate, prin declarație scrisă ori, după caz, prin acordul de constituire sau printr-un un act adițional la acesta, exercitării unei activități economice”.

2.4. Divizibilitatea patrimoniului

Alin.(2) al art.31 C.civ. dispune că patrimoniul „poate face obiectul unei diviziuni sau unei afecțaiuni⁵⁷ numai în cazurile și condițiile prevăzute de lege”, în alin.(3) fiind indicate patrimoniile de afecțaiune: masele patrimoniale fiduciare, cele afectate exercitării unei profesii autorizate, precum și alte patrimonii determinate potrivit legii.

Patrimoniul unui subiect de drept, chiar dacă este unic, poate fi divizat în mai multe mase patrimoniale, conținând fiecare drepturi și obligații, mase cu regimuri juridice diferite, în funcție de scopul pentru care a fost realizată această divizare⁵⁸, de afectarea unor elemente din conținutul său unui asemenea scop.

acestea, în jurisprudență (ÎCCJ, s. com., dec. nr. 1072/2009, în C. Bîrsan, *op. cit.*, p.14) s-a afirmat că persoana fizică autorizată să desfășoare o activitate economică „are statut de entitate juridică diferit de cel al persoanei fizice”, susținere care, în opinia noastră, contravine unicității patrimoniului și prin care se acreditează ideea posibilității dedublării unei persoane fizice.

⁵⁷ Atât în cazul diviziunii cât și în cel al afecțaiunii în cadrul aceluiași patrimoniu distingem mase cu regimuri juridice distincte. Ca exemple pentru diviziune amintim: cazul patrimoniilor soților, al patrimoniului statului sau al unităților administrativ teritoriale sau patrimoniului succesorului care până la lichidarea pasivului succesor, încorporează două mase de drepturi și obligații cu regim juridic distinct (masa bunurilor ce existau în patrimoniul său la data deschiderii succesiunii și masa bunurilor succesoriale). În schimb, patrimoniile de afecțaiune sunt determinate potrivit legii și din cele două exemple prevăzute de alin.(3) al art.31 C.civ., acestea fac parte din patrimoniul unic al unor profesioniști, așa cum ei definiți de art.3 alin.(2) și (3) C.civ. În literatura de specialitate (V. Stoica, *op. cit.*, p.6) se arată că tipurile de mase patrimoniale se diferențiază și prin gradul lor de autonomie față de patrimoniul din care fac parte, patrimoniile de afecțaiune având o autonomie mai mare.

⁵⁸ C. Bîrsan, *op. cit.*, p.14.

Aceste mase patrimoniale sunt condiționate în dublu sens de scopurile pentru care au fost constituite: pe de o parte subrogația reală cu titlu universal operează în cadrul fiecărei mase patrimoniale, pentru realizarea acestui scop, și, pe de altă parte, existența lor este subsumată scopului, fiind astfel limitată temporal⁵⁹. Dispariția scopului are ca efect dispariția masei, cu păstrarea elementelor în cadrul patrimoniului⁶⁰.

Art.32 C.civ. reglementează „transferul” intrapatrimonial⁶¹, care nu constituie o înstrăinare deoarece mișcarea se realizează în cadrul patrimoniului unic al persoanei titularului, nu între două patrimonii distincte. Acesta trebuie să nu afecteze drepturile creditorilor asupra fiecărei mase patrimoniale. În ipoteza în care titularul patrimoniului trece bunuri dintr-o masă patrimonială în alta pentru a-și fraudă creditorii unei anumite asemenea mase, aceștia vor putea folosi acțiunea pauliană pentru ca actele prin care s-a realizat respectiva trecere să le fie declarate inopozabile.

Astfel, existența acestei divizări sau afecțiuni nu echivalează cu lipsa unei comunicări intrapatrimoniale deoarece, ca regulă, răspunderea patrimonială este parțial limitată la o anumită masă patrimonială, creditorii ale căror drepturi s-au născut în legătură cu acesta având posibilitatea, ca regulă, dacă nu și-au satisfăcut creanța cu bunurile din respectiva masă, să urmărească celelalte bunuri din patrimoniul debitorului. Creditorii ale căror creanțe s-au născut în legătură cu o anumită masă patrimonială sunt ținuti să respecte această ordine de urmărire, mai întâi a bunurilor din această diviziune a patrimoniului și abia apoi a celorlalte bunuri ale debitorului [art.2324 alin.(3) C.civ.].

Prin excepție, potrivit art.2324 alin.(4) C.civ., bunurile afectate exercitării unei profesii autorizate de lege pot fi urmărite numai de către creditorii ale căror creanțe s-au născut în legătură cu profesiunea respectivă. Mai mult, acești creditori nu vor putea urmări

⁵⁹ V. Stoica, *op. cit.*, p.12.

⁶⁰ *Idem*, p.13.

⁶¹ În literatura juridică se arată că ar fi fost de preferat folosirea termenului „trecerea”. C. Bîrsan, *op. cit.*, p.15.